

ЭН БЫРААҢЫННЫҢ

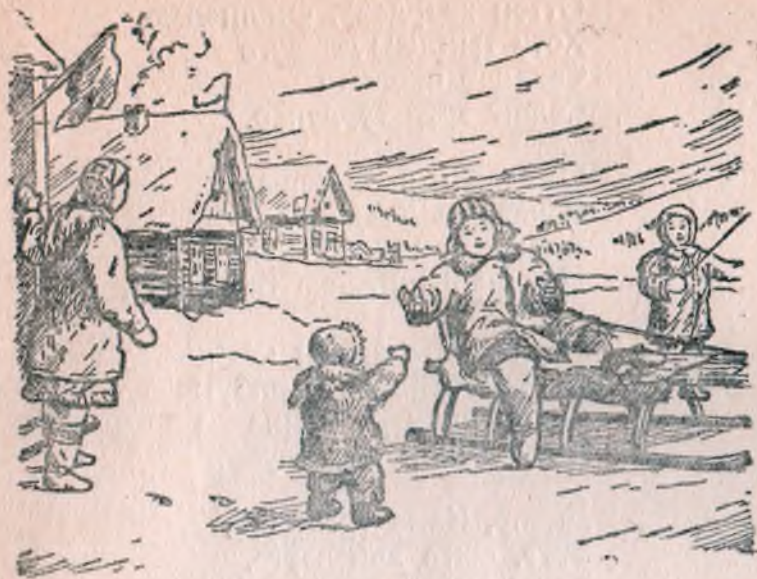

ЭН
БЫРААҤЫННЫГЫН

И. ЧАБЫЛБАН
тылбаастара

САХА АССР ГОСИЗДАТА
Якутскай * 1949

А. Барто

ЭН БЫРААНЫНЬЫГЫН

I.

Сарсынғы күнгэ диэри
Түргэнник тийээри,
Оболор кизэһэ эрдэ
Утуйдулар үөл-дьүүлгэ.

Ол мааны танастарын,
Олоппоско уураннар,
Кыракый москвичкалар
Кырабаакка сыталлар.

Эрдэ туран көрбүттэрэ —
Сарсыардаангы саһарба,
Кыһылынан суруллубут
Күннэрэ календарга.

Оттон хаардаах, силлиэлээх
Хоту тымныы дойдуга
Сахалар оѳолоро
Саланг эрдэ турдулар.

Саамай кыра сахачаан
Сыарѳаѳа олорсон,
Ытыыр-сонгуур, сайыһар:
„Бырааһынньыкка барсыам“.

Бурѳанната хаары ыһан
Буурѳа бѳѳѳ да буолбут!
Оттон күннэрэ манна да
Кыһылынан суруллубут.

Днепр, Кама үрэхтэргэ,
Эргэ, сана дьыэлэргэ,
Бары сиргэ күн-бүгүн
Календарга кыһыл күн.

Соѳуруу итии дойдуга
Кыһыл — календарь суруга.

Элбэх кыра да атахтар
Кумах устун сырсаллар.

Муора уута сyp-сылаас.
Манна детсад кыйманнас.

Кокуукка курдук кыра
Оѳолору сууйаллар.

Бириистэнгэ былаахтар
Тэлимнэһэ тураллар.
— Уон! Сүүрбэ! Биэс уон! — **диэн**
Ону оѳолор ааѳаллар.

Соѳуруу итии дойдуга
Кыһыл — календарь суруга.

2.

Москва, улуу бырааһынньык,
Октябрь күнүн туойар,
Нууччаѳа да таджикка да
Кини тыла дуорайар.

Бырааһынньык салютун
Кыра сахалар истэллэр,
Саамай кыра да сахалар
Салют ахсаанын билэллэр.

Кыра пионер оѳону да
Октябрь доѳор онордо.

Биир кутаа уокка муста,
Элбэх сьл устатыгар
Артек сырдык уотун аста.

Оннук кутаа уот умайар —
Кыыс, уол да значогар.

Баттахтарын өрүнэн
Москвичкалар тураллар,
Детсад үөһэ көтөѳөн
Сулугу тутан ааһар.

Узбек кыыһа үгкүүлүүр,
Биһилэѳэ күлүмнүүр.

Барылара тус-туспа
Баттахтарын хаталлар.
Москва кыыһа — икки гынар,
Узбек кыыһа — уон алта.

Кыра латыш оѳолоро
Ыллаан-туойан бараллар.

Советскай сиргэ оѳону да
Октябрь доѳор онордо.

Оттон хаардаах, силлиэлээх
Хоту тымны дойдуга
Сахалар оёолоро
Салан эрдэ турдулар.

Саамай кыра сахачаан
Сыарбажа олорсон,
Ытыр-сонгуур, сайынар:
„Бырааһынныкка барсыам“.

Бурбангата хаары ыһан
Буурба бөбө да буолбут!
Оттон күннэрэ манна да
Кыһылынан суруллубут.

Днепр, Кама үрэхтэргэ,
Эргэ, сана дьиэлэргэ,
Бары сиргэ күн-бүгүн
Календарга кыһыл күн.

Собуруу итии дойдуга
Кыһыл — календарь суруга.

Элбэх кыра да атахтар
Кумах устун сырсаллар.

Муора уута сып-сылаас.
Манна детсад кыйманнас.

Кокуукка курдук кыра
Оболору сууйаллар.

Бириистэннэ былаахтар
Тэлимнэнэ тураллар.
— Уон! Сүүрбэ! Биэс уон! — **диэн**
Ону оёолор аабаллар.

Собуруу итии дойдуга
Кыһыл — календарь суруга.

2.

Москва, улуу бырааһыннык,
Октябрь күнүн туойар,
Нууччаба да таджикка да
Кини тыла дуорайар.

Бырааһыннык салютун
Кыра сахалар истэллэр,
Саамай кыра да сахалар
Салют ахсаанын билэллэр.

Кыра пионер оёону да
Октябрь добор онордо.

Биир кутаа уокка муста,
Элбэх сыл устатыгар
Артек сырдык уотун аста.

Оннук кутаа уот умайар —
Кыыс, уол да значогар.

Баттахтарын өрүнэн
Москвичкалар тураллар,
Детсад үөһэ көтөбөн
Сулугу тутан ааһар.

Узбек кыыһа үгкүүлүүр,
Биһилэбэ күлүмнүүр.

Барылара тус-туспа
Баттахтарын хаталлар.
Москва кыыһа — икки гынар,
Узбек кыыһа — уон алта.

Кыра латыш оёолоро
Ыллаан-туойан бараллар.

Советскай сиргэ оёону да
Октябрь добор онордо.

Биир кутаа уокка муста
Элбэх съл устатыгар
Артек сырдык уотун аста.

3.

Өтөр уһаан иһиэхтэрэ
Кылгас баттахтара,
Өтөр улаатыахтара
Москва кыргыттара.

Ытыктаан ааттыахтара
Эдэр летчик дьахтары.

Ытыктаан ааттыахтара
Урукку пионердары:
Аграномнары, летчиктары,
Сага инженердэри.

Улаатан учуутал буолан
Оболору барыларын
Үчүгэйгэ тардыабыр,
Узбек кыыһа бабарар.

Саамай кыра саха уола
Агроном туһун сэргиир,
— Тайбаба бурдук үүнүө
Дьэ иннигэр! — диир.

Бабар флотка баран
Адмирал буолуо,
Билигин кини билбэт,
Баара-суоҕа түөрдэ эрэ,
Өтөр биэһин туолуо.

Чабааннар тахсыахтара,
Цех биригээдэлэрэ, —
Төрүөбүт дойду туһугар
Бары үлэлиэхтэрэ.

Ким сага сады айыа,
Ким — үүнүү килбизнин,
Ким завод оноруо,
Ким — сага сырдык дьэни.

Пилот буолуон дуо? — Буол!
Бабар муораба устуон!
Кэскиллээх суолга турун,
Ханна да бастың буолуон.

Оттон бүгүн — бырааһыннык,
Октябрь кыһыл суруга
Москва үрдүнэн көстүөбэ,
Үөһэ халлаан оройугар.

Бүгүн советскай сиргэ
Кыһыл былаах дьэргэйэр.

С. Михалков

БИЙГИ ОТУТ СААСПЫТ

Эн үчүгэй олохтонон
Үөрэ-көтө сылдыанг иһин,
Эдэр-чэгиэн саастарын
Отут сыл унуор өттүгэр!
Охсуһуу уотугар биэрбит,
Москва, Питер куораттары
Модун дьүккүөргэ туруоран,
Кыһыл былаах аннынан
Кыргыһыыга киллэрэн
Көңүлүн кемүскээн ылбыт
Күндү дьонун туһунан,
Олох дьингнээх сэхэнин,
Обом, өйдүөн иһит дуу!

★

Биһи Ийэ сирбитигэр
Оскуола оҕото элбэх,
Олору кытта эн бииргэ
Үһүс кылааска үөрэнэн
Үөрэ-көтө сылдыабын.

Оттон былыр ыраахтаабы
Баһылаан олорор кэмигэр,
Букварь, тетрадь да баара
Оҕо аайы буолбатах.
Атыһыт, дворян баай оҕо
Талбытынан үөрэнэрэ,
Адыһах этэ оскуолаба
Арай үлэһит оҕото.

Сылтан сылга тьа киһитэ
Бурдук, ас үүннэрэрэ,
Кини быйангын помещик
Былдыаан ылан иһэрэ.

Үлэһит киһи сордоноро
Сырата быста, аччык,
Тойон булчут ыттарын
Аһатан тотороро.

Сүүһүнэн көс тьа, хонуу —
Ньүүл, таламас үтүө сир,
Барыта — помещик тойон
Баһылаан олорор сирэ!

Ходуһаба — тойон ото,
Ойуурга — тойон маһа,
Барыта кини илиитин,
Баппаһайын иһигэр.
Оттон бэйэтэ буоллабына,
Ол сир биэрбит баайыгар

Көрүлээн-күөтээн олорор,
Көнгүл аһаан көрүлүүр!

Куораттарга, былыр, эмиэ,
Үйэлээх-сааһын тухары
Үрдүк тойонго үлэлиир
Үлэһит сордоох киһи.

Массыынаны, үлэһит, ыт,
Уулбут тимирин уһаар,
Маһы, тааһы устуруустаа,
Үлэлээ — өрө көрүмэ!

Ону кыайан тулуйумуна,
Кыһалба мунга кыһайан,
Кыһыл былаах тутаннын
Эбии төлөбүр көрдүү бар —
Жандарм тутан кырбыа,
Хаайы ханнатын көрүөң,
Хандалы тыаһын истиэң,
Хаатырга суолун билиэң...

Ол да буоллар бааллара,
Хара батталга хаптаран
Хабалаба олорор
Сордоохтору саныыр дьон.

Ол дьон бабарар этилэр:
Норуот сэнэх, тот буолуон,
Тойотторго үлэлиирэ
Тохтоон, көнгүл суолланыан.

Хаайан турбут хараҥа
Халбарыйыан туһугар
Народтарын сирдээри
Түрмэттэн куоталлара:

Бары омуктары бастаан,
Баай, күүстээх, көнгүл буолан

Үлэһит-бааһынай дойдута
Үрдээн, үүнэн истин диэн!

Ыраахтаабы, таңара да,
Ыраах көс сир мунга да,
Хаайыы, хандалы да ыара
Большевигы кыайбатаҕа!

Отут сыл унгуор өттүгэр
Ол көнгүлү көрбүппүт:
Петроград үлэһит дьоно
Биирдэ өрө турбута.

Уот охсуһуу ортотугар
Олорон ааспыт киһибит
Ол дыбарыастары ыларга
Бар-дьонун илдэ баарта...

Москва Кремлин аттыгар
Улуу Ленин утуйар...
Советскай сир сириэдийэн
Солко күөбэ суугунуур.

Атыттар билбэттэрэ баар
Аңардас биһиэхэ эрэ,
Ону көрө төрөөммүт
Биһи бэйэбит билэбит.

Тула өттүгүн тула көр:
Туналбаннаах бу сирин
Билигин барыта биһиэнэ —
Сүүһүнэн көс тыа, хонуу,
Ньүүл, таламас үтүө сир —
Барыта народ баай сирэ!

Тойоттор киэнэ буолбатах,
Биһи онгоһуу ойуурбут.
Бу дыбарыаска граф олоҕот,
Оскүола уопсай дьийэтэ.

Аны бурдук киирбэт буолла
Атыһыт ампаарыгар,
Днепрогэһы бас билбэт
Биир эмэ баай киһи!
Бурдук ыһан, тимир уһанан,
Диринг шахтаҕа чох хаһан,
Дьэ аайы газ киллэрэн,
Биһи бэйэбит үлэлиибит
Бэйэбит туһабытыгар,
Бэйэбит иннибитигэр!

Тугу завод онгороро,
Тугу фабрика биэрэрэ
Өрөгөй кылаан туттарбыт —
Өстөөх куттанар күүһэ
Барыта биһиэнэ буолла
Үйэ-саас тухары, өрүү!..

Көр: ол генерал иһэр,
Кини отут сыллаахха,
Сэрииттэн эргийэн кэлэн
Смольнайы манаабыта.

Оччоҕо эдэр, оҕо этэ,
Эрдээх, сытыы уолчаан,
Революция прикаһын
Туйгуннук толорбута.

Көр: Москва Кремлиттэн
Күлэн-үөрэн тахсан ол,
Кыһыл болуоссат устун барда
Мин биир билэр дьахтарым.

Кини отут сыллаабыта
Кухааркалаан сылдыбыт
Орел куоратыттан депутат,
Оттон бэйэтэ профессор.

Көр: үс үөрэх оҕото иһэр!
Кинилэри Артек күүтэр.

Биирэ — латыш, иккиһэ — саха,
Үһүстэрэ — узбек.

Кинилэр уруккуттан
Иллээх үтүө дьүөгэлэр!
Абалара сэрии күнүгэр
Бииргэ сылдыбыттар.

Ленин биһи народпутун
Иллээх кэргэн онорбутун
Ильдэ иһэр күн Сталин.
Билигин биһи народпут
Уруккуттан атын буолла.

Киһи ааһан ситиэ суоҕа
Биһи ааспыт эрэйбитин,
Оттон отут сыл устата
Охсуһууга үүннүбүт:

Кумах куйаарга куораттары
Советскай киһи туппута,
Өрүс сүннүүн уларытан
Өннүөһүнэн сүүрдүбүтэ.

Өрөөн көрбөккө үлэлээн
Үлэ дьиктитин айда.
Төһө үөрэби тэниттэ,
Киһи билбэтэбин биллэ!

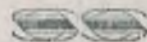
Кини металл уһаара туран
Кыргыһыам диэбэт этэ,
Күн-хаан тирээн кэлбитигэр
Кини көмүскээн ылбыта
Күндү ийэ дойдутун.

Кырдык иһин кыргыһа
Барар күнүгэр ийэтэ:
„Ийэ сиргин харыстаһар
Эн хорсун буол!“ — диэбитэ.

Кытаанах бары буюмдары
Кыргынан ылан испитэ
Советскай армия саллаата,
Советскай генерал!

Үөрэн, оло, мин уолум!
Өнгө туттан саныыр буол:
Эн, советскай гражданин
Үрдүк, үтүө аатынан!
Улаатан киһи буоларгар
Ону эрэ умнумаар!

Биһи ыраах иннибитин —
Санаа дьулуһар чыпчаалын
Сайа көрөн иһэбит.
Туох онорор сорукпутун
Толорон ситэн иһиэхпит
Бары биир дьүккүөрүнэн!

ДОБОР УОЛБУНУУН

Мин; добор уолбунуун
Олус бэркэ олоробут.
Кини ханна —
Мин онно!
Ол курдук добордуубут.

Биһи сиэппит иһигэр
Икки саҥа эрэсиинэ,
Икки күөгү, икки бөрүө,
Икки бүтүн тирэх бүө,
Хомурдуостаах хоруопка,
Икки алтан харчы баар.

Олоробут биир дьииэбэ,
Ыйыт — ким да билиэбэ, —
Мин — аллара этээскэ,
Оттон кини — сэттискэ.

Биһиэхэ баар: икки моҕой,
Дьикти кэрэ ырыалаах
Икки доҕор—
Чиж чыычаах,
Икки инньэ түүлээх дьуос.

Биһи икки моҕойбутун,
Икки чиж доҕорбутун,
Инньэ түүлээх дьуоспутун
Бары этээс барыта
Бэркэ диэн билэр этэ.

Доҕорбунуун сарсыарда
Уһуктабыт,
Турабыт,
Суумкабытын тутаммыт
Оскуолаҕа барабыт...

Оттон бары
Кыылларбыт
Ылалбытыгар киирэннэр
Көңүл-босхо күүлэйдииллэр.

Биһи икки моҕойбут
Инженери соһуппут.

Управдом оронуттан
Ойон турар уолуйан:
Кини сытар сыттыгар
Икки дьуоспут саһаллар!

Эрдэ туран чыычаахтар
Ыллаан-туойан көрүлүүлэр,
Дворник радио истэрин
Мэһэйдииллэр кинилэр!

Инженербит моҕойдору
Суулуу тутан ильдэн иһэр,

Управдоммут
Икки дьуолу
Көтөҕөн иһэрин көрсөр.

Ылалбыт үнсүү суруйбут:
„Сатаммата олохпут,
Зоопарк да чугас диибин,
Бары үөнү-курдьаҕаны,
Чыычаахтары даҕаны
Туттарарга этэбин!“
Киинэттэн кизһэ кээлтим:
Туох да суох — хобдох.
Доҕотторбун сүтэртээммин
Утуйдум соҕotoх.

Ырыа-чыычаах,
Хатыы-дьуос,
Хаарыан моҕой,
Ханнабытый?

Доҕорбунуун сарсыарда
Уһуктабыт,
Турабыт,
Кэри-куру буоламмыт
Зоопарка барабыт.

Кыылларбытын зоопарк
Биэриэ суоҕа дуо ама?
Суостаах
Остуорастаах
Килиэткэни кэрийэбит:
Сүүс чыычаах көтөн, тахсар,
Сүүс моҕой сыыла сылдьар.

Ханнык чижтэр көтөллөрүн
Хайдах гынан билиэнтий?
Хатыы түүлээх дьуостартан
Ханныгын эн этиэнгий?

Биһигини сүүс моҕой
Сүөлүргүүрдүү көрбүтэ,
Сүүһүнэн чиж ыллыы-туойа
Тырыбыныы көппүтэ.

Биһи таптыыр кыылларбыт
Бэйэбитин билбэттэр.
Күммүт киирэн остуорастар
Биһигини үүрдүлэр.

„Дьэбитигэр барыах дуу?“
Диэтэ миэхэ доборум,
Кини ханна —
Мин онно!
Ол курдук добордуубут.

ЭНИЭХЭ ТУОХ БААР?

Сорох сытар,
Сорох турар,
Сорох ааны одуулаһар.
Толя ыллыыр,
Борис күлэр,
Оттон Коля кингинэйэр.

Күн киирэн киэһэрбитэ,
Көңүл иллэнг кэм этэ.

Куоска маска табыста,
Олбуорга тураах түстэ.
Боря доботторугар
Бу курдук эттэ:

— Мин сизэппэр тоһоҕо баар!
Оттон эһиэхэ?
— Бүгүн биһиэхэ ыалдыт баар!

Отгон эһиэхэ?
— Отгон биһи дьиэбитигэр
Бэбэһээ куоска төрүөбүтэ.
Оболоро улааталлар,
Отгон сатаан аһаабаттар!
— Биһиэхэ газ кэлбитэ!
Отгон эһиэхэ?
— Водопровод киирбитэ!
Отгон эһиэхэ?
— Биһи үрдүк дьиэбититтэн
Көстөр Кыһыл болуоссат!
Киһи күлүөх, эһигиттэн
Көстөр кыра уулусса!
Отгон биһи бэбэһээ
Уулуссаҕа сылдьаммыт,
Көбөрүмтүөйэ кытарар
Күндү мээчик ыллыбыт!

— Биһиэхэ уот умулунна —
Ити биирэ!
Массыынабыт мас аҕалла —
Ити иккиһэ!
Төрдүһүнэн ийэбит
Көтүө өйүүн сарсыарда,
Тоҕо диэтэр — этэбит:
Кини — пилот бастына!

Бова туран хардарар:
— Летчик ийэ?
Дьэ туох баар?
Отгон Коля ийэтэ —
Милиционер бэрдэ!
Толя, Вера ийэлэрэ
Иккиэннэрэ — инженердэр!
Отгон Лева киэнэ — повар!
Летчик — ийэ,
Дьэ туох баар!
— Бары ийэлэртэн
Ордук, — диэтэ Ната, —

Мин ийэм курдук үлэһит —
Вагонавожатай!
Нина аргыйы: — ол тугуй,
Куһаҕан дуо бортунуой?
Танаспытын ким тигэр?
Пилот тикпэт! — Мин ийэм!
Летчик самолет салайар —
Ол эмиэ үчүгэй!
Повар компот онгорор —
Ол эмиэ үчүгэй!

Луохтуур эмтээн үтүөрдэр,
Учуутал-ийэ үөрэтэр.

Ханнык да ийэ үчүгэй,
Ханнык да ийэ кэрэ!

Киэһэ хойут кэм этэ,
Утуйар да кэлбитэ.

С. Маршак

ОСТУОЛ ХАНТАН КЭЛБИТЭ

Кинигэбитин ылангыт
Остуолга тэнитэбит.
Оттон эһиги билэбиэт
Остуол хантан кэлбитин?

Сымала сыттаах буолбат дуо. —
Кини тыаттан киирбитэ,
Ыраас көнө бу остуолбут
Ыраах сиртэн кэлбитэ.

Биһи сылдыар муостабыт
Уруг күтүр мас этэ,
Лабаатынан далбаатана
Тыаба үүнэн турбута.

Кини силиһин анныгар,
Саас кэлиэр диэри,
Хороон уйа онгостон
Барсук иһийэрэ.

Кини хойуу мутугар
Тиинг ыстана ойоро,
Хара тураах оболоро
Онно олороллоро.

Кини хойуу мутукчатын
Сиккиэр тыалбыт үрэрэ,
Хатырыгын устунан
Хойуу сымала сүүрэрэ.

Арай биирдэ сытыы эрбии
Дар маска быһа киирдэ,
Мас эрэйдээх ынчыктаан
Аргый охтон, ньым кирийдэ.

Онтон уһун бэрэбинэ
Массыынаба тиэлиннэ,
Маһы эрбиинр заводка
Туора-маары эрбэннэ.

Онтон верстак үрдүгэр
Оноһууга ананна,
Кэлин биирдии тангыллан
Кини түөрт атахтанна.

Кини дьобур илиититтэн
Бөбө-таба буолла,
Адаар мутугун оннугар
Харах эрэ хаалла.

Кини бу дьиз мала буолан
Биһигини үөрэттэ,
Билигин барсук бэс маһын
Билимнэ туруо этэ.

Кини бу түүрт атабар туран
Тыаба арай табыстын —
Энэ арбабар саһыа этэ,
Саһыл куота ыстаныа.

Хата онно барыа суоҕа,
Остуол манна хаалыаҕа,
Күнү-күннээн, сылы-сыллаан
Биһиэхэ туһалыаҕа.

Кини үрдүгэр сыталлар
Биһи туттар малларбыт
Күнүс манна суруйуохпут,
Киэхэ сурук ааһыахпыт.

Хойут, улахан буоллахпына,
Онно чертеж тэлгэтиэм.
Онон көрөн, көтөр аалы
Онороммун көтүтүөм.

КУТУЙАХЧААН ТУЃУНАН ОСТУОРУЙА

Оботугар күүдээк ыллыыр:
— Утуй, тукаам, эн утуй,
Биэриэм килиэп бытархайын,
Сыа чүмэчи тобовун.

Ону обото истибэт:
— Олох миэнэ уум кэлбэт,
Чыыбырбаама да, ийэкэм,
Ньээнкэтэ аҕал миэхэ.

Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн,
Куһу көрөн үөрбүтэ:
— Кэл да миэхэ, кус-эдьий,
Обокобун бизбэйдии.

Кутуйахчаанга кус ыллыыр:
— Мээт-мээт, сынньан эрэйдээх,
Ардах кэннэ ол тыаттан
Чиэрбэ аҕалан аһатыам.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргыый этэр атаахтаан:
— Эн ыллыыр ырыан куһаҕан,
Ордук наһаа улахан!

Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн,
Баҕаны көрөн үөрбүтэ:
— Кэл да миэхэ, баҕа-эдьий,
Обокобун биэбэйди.

Баҕа кэлэн баҕырбаата:
— Бах-бах, оҕом, ытаама,
Утуйдаххына аҕалыам
Уойбут-топпут бырдаҕы.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргыый этэр атаахтаан:
— Эн ыллыыр ырыан куһаҕан,
Салҕан хаалым, ыарахан!

Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн,
Биэни көрөн үөрбүтэ:
— Кэлиий миэхэ, биз-эдьий,
Обокобун биэбэйди.

— Ий-һэ-һэ! — диэн биз кистиир,
— Минньигэстик утуй, — диир. —
Утуйдаххына мин биэриэм
Бүтүн кууллаах эбиэһи.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргыый этэр атаахтаан:
— Эн ыллыыр ырыан куһаҕан,
Ынырыктык туойаҕын!

Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн,
Сордону көрөн үөрбүтэ:
— Кэл да миэхэ, сордонг-эдьий,
Обокобун биэбэйди.

Сордонг ыллаан көрбүтэ да
Саната иһиллибэт,
Айаҕын кини атар да
Тугу диирэ биллибэт.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргыый этэр атаахтаан:
— Эн ыллыыр ырыан куһаҕан,
Олус кыратык туойаҕын!

Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн
Куосканы көрөн үөрбүтэ:
— Кэл да миэхэ, куоска-эдьий,
Обокобун биэбэйди.

Куоска имэрийэр, ыллыыр:
— Сэргэ сытыым, ньээн, сыллыый,
Ньау-ньау, куустуһуох,
Ньау-ньау, утуйуох.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргыый этэр дьэ хайбаан:
— Тыый, эн ырыан үчүгэйиэн,
Куолаһын да кэрэтиэн!

Күүдээк туран кэлбитэ,
Эргим-ургум көрбүтэ,
Акаарычаан кутуйаҕа
Арай ханна да суоҕа..

Кутуйахчаанга кус ыллыыр:
— Мээт-мээт, сыннан эрэйдээх,
Ардах кэннэ ол тыаттан
Чиэрбэ аҕалан аһатыам.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргый этэр атаахтаан:
— Эн ыллыыр ырыан куһаҕан,
Ордук наһаа улахан!

Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн,
Баҕаны көрөн үөрбүтэ:
— Кэл да миэхэ, баҕа-эдьий,
Обокобун биэбэйдии.

Баҕа кэлэн баҕырбаата:
— Бах-бах, оҕом, ытаама,
Утуйдаххына аҕалыам
Уойбут-топпут бырдаҕы.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргый этэр атаахтаан:
— Эн ыллыыр ырыан куһаҕан,
Салҕан хааллым, ыарахан!

Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн,
Биэни көрөн үөрбүтэ:
— Кэлиий миэхэ, биэ-эдьий,
Обокобун биэбэйдии.

— Ий-һэ-һэ! — диэн биэ кистиир,
— Минньигэстик утуй, — диир. —
Утуйдаххына мин биэриэм
Бүтүн кууллаах эбиэһи.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргый этэр атаахтаан:
— Эн ыллыыр ырыан куһаҕан,
Ынырыктык туойаҕын!

Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн,
Сордону көрөн үөрбүтэ:
— Кэл да миэхэ, сордонг-эдьий,
Обокобун биэбэйдии.

Сордон ыллаан көрбүтэ да
Саната иһиллибэт,
Дйаҕын кини атар да
Тугу диирэ биллибэт.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргый этэр атаахтаан:
— Эн ыллыыр ырыан куһаҕан,
Олус кыратык туойаҕын!

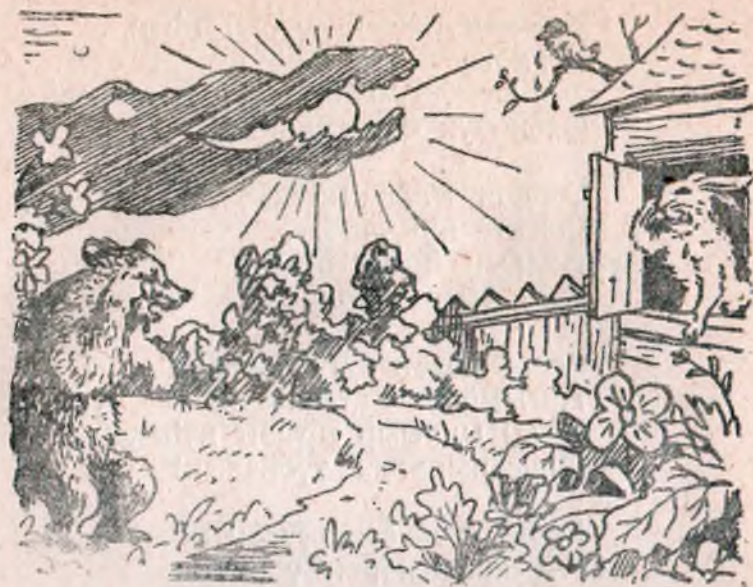
Күүдээк тахсан сүүрэн иһэн
Куосканы көрөн үөрбүтэ:
— Кэл да миэхэ, куоска-эдьий,
Обокобун биэбэйдии.

Куоска имэрийэр, ыллыыр:
— Сэргэ сытыым, ньээн, сыллыый,
Ньау-ньау, куустуһоох,
Ньау-ньау, утуйуох.

Акаарычаан кутуйахчаан
Аргый этэр дьэ хайбаан:
— Тыый, эн ырыан үчүгэйиэн,
Куолаһын да кэрэтиэн!

Күүдээк туран кэлбитэ,
Эргим-ургум көрбүтэ,
Акаарычаан кутуйаҕа
Арай ханна да суоҕа..

К. Чуковская

УОРУЛЛУБУТ КҮН ТУЪУНАН ОСТУОРУЙА

Күн үөһэ уста сылдьан
Былыкка киирдэ.
Куобах онтон куттанан
Хараба иирдэ.

Оттон чобоо аһыҥкалар
Онно-манна ыстаннылар,
Ый-хай бөбөнү түһэрэн
Аймалбаны тартылар:
„Алдьархай, алдьархай адабыйда,
Күммүтүн крокодил бахсырыйда!“

Барабыай чыычаах ытыыр:
„Түргэнник, күммүт, тахсыый!“

Барык харанга мунга бэрт,
Туораах дабаны көстүбэт!“

Хонуу-толоон ортотугар
Куобахчааннар муннулар,
Суолларыттан туорааннар
Ый-хай тардан ытастылар.

Арай сиргэ араак үөһнэр
Аа-дьуо аргый үннүлэр,
Туруук хайа хаспабар
Торбон бөрө улуйар.

Икки бараан эрдэ туран
Боруотаны тонгсуйан
Дар-дар-дар, дар-дар-дар!—
Дардырбатан бардылар.

„Эй, тахсын эрэ, кыыллар,
Ингсэлээх крокодилы
Көмөлөөн бары кырбаан
Күндэл күнү босхолоон!“

Оттон кыыллар бары куттаннылар:
„Оннук уордаах, ардай аһыылаах
Улуу күтүрү ким бохсуой,
Аламай күммүтүн босхолуой!“

Барааннар тиһэбэр
Бардылар эһэбэ:
„Хайа мэлдьи тамабайгын
Салана сатыаххыный?!—
„Тахсый эрэ, көмөлөһүй?
Үрүҥ күммүтүн өрүһүй?“

Оттон эһэ охсуһуобун бабарбата,
Кутаны тула хаамыталаата.

Ытыыр, ытыыр, часкыйбахтыыр,
Ымайдарын кини ыгырталыыр.

„Уой да уой, бойборуспут оболорум,
Ханна баран мэлийдигит?
Обонньоргут, энэбит эрэйдээби
Умнан, быражан кэбистигит?!“

Саһылыкаан ону истэн
Сангара сүбэлии истэ.
„Алаатыгар кырдыабас,
Ама куобах буоллабын.
Хата хамынан бара тарт!
Крокодилы тырыта тыыт!
Уоруйабы тыынын иһиллээн
Уорбут күнүн ыһыгыннар!
Күммүт эмиэ күлүмнүө,
Күөх халлаанга көрүлүө, —
Оччоҕо оболорун
Бэйэлэрэ кэлиэхтэрэ:
„Кэтэстэбин, эһэкээ,
Кэллибит бу!“ диэхтэрэ.

Онуоха эһэ
Орулуу түстэ,
Улахан Өрүскэ
Охсуһа сүүрдэ.
Улахан Өрүскэ
Крокодил сытар,
Кини ардай
Аһытыгар
Уорбут күнэ
Умайар.

„Иһит эрэ эн, түөкүн,
Төһнөрө тарт, күммүтүн:
Өсөһүөбүн — тутан ылыам,
Унгуохтаргын кумалыам!
Бүтүн народ издээнигэр
Кыһаллан да көрбөккүн!“

Күнү уорар иэстэлин
Эн, ньүдьү-балай, билиэн!“

От-мас титирэстиэр диэри
Онуоха крокодил алларастыыр:
„Кыһыйыам да мин,
Ыйгытын да сизм!“

Аддьырба эһэ
Ардыргы түстэ,
Бу күтүр өстөөх
Үрдүгэр түстэ.
Хайыта тарта,
Тырыта тыытта:
„Күммүтүн аҕал,
Көстүбэт уола!“

Крокодил куттанна,
Кыланна, часкыйда,
Дйабын аппытыттан,
Ардай тиһин быһыттан
Уот күн ойон тахсан
Халлаанга уһунна.

Уой, көрүң эрэ, көрүң,
Күн үөһэ күөрэйэрин:
Кини уота ол тыкта,
Сирбит үрдүн сырдатта!
Туругурдун, көмүс күн!
Туругурдун, күн көңүл!
Чыычаахтарбыт дайдылар,
Чыбыгырыы туойдулар,
Хонуу-толоон ортотугар
Куобахчааннар оонньоотулар.

Көрүң: эһэ оболоро
Бойборуһан кэллилэр.
„Көһүттэбин, эһэкээ,
Кэллибит бу!“ — дэстилэр.

Үөрдүлэр-көттүлэр
Чыычаахтар, куобахтар,
Үөрдүлэр-көттүлэр,
Уолаттар, кыргыттар.
Кыайыылаах эһэни
Кууһаллар, ууруулар,
„Күндэл күн иннигэр
Баһыыба!“ — дэһэллэр.

САРЫКЫНАЙ САХСЫРҢА

Сага солко танастаах
Сарыкынай сахсырҢа
Хонуу устун барбыта,
Харчы булан ылбыта.

Онон баран баһаартан
Сылыбаар, чаанньык ылан:
„Таракааннар, күүлэйдии
Миэхэ чэйдии кэлин!“ — диир.

Таракааннар кэлэннэр
Чэйин тото истилэр,
Ол онтон
Чиэрбэлэр,
Үүттээх чэйгэ
Тигистилэр.

Бүгүн аатын атаарар
Сарыкынай сахсырҢа!

Сахсырбаба былахылар
Сага кэһии аҕаллылар,
Күндү бэлэх бастыгын—
Көмүстээх саппыкыны.

Минньигэс мүөтүн иһиккэ ильдэ,
Кинини күндүлүү, ыгырыа кэллэ.

Олус мобус
Ообуй обус
Үөмэн кэлэн, эмискэ,
Сахсырбабыт эрэйдээби
Саба түһэн эрийдэ,
Муннугар ильдэ барда.

„Уой, күндү ыалдыттарыам,
Ообуй обуһу өлөрүң!
Эһигини аһаппытым,
Маанылаабытым,
Өлөр күммэр өрүһүйүң!“

Хомурдуостар
Куттананнар
Муннук-хайабас булуннулар,
Таракааннар
Ыксаатылар,
Уна-хангас сырыстылар,
Оттон кыра көйүүрдэр
Оһох диэки сүүрдүлэр!
Көмүскэхэр санаалаах
Ким да суох быһыылаах:
Сарыкынай сахсырба
Өл да, хайаа, эн бабар!

Оттон ырыа аһыҥка
Сар-сыр, сыр-сар!
Сангарар,
Окко саһар,
Ах-барар.

Ообуй обус онтон ордук эрдийэр,
Сахсырбаны быанан ыга эрийэр,
Кирдиргэччи кэбийэн
Кимирийэн сиэн иһэр.

Сахсырба эрэйдээх
Ыһытыыр да ытыыр,
Оттон сиэхсит харса суох
Хадьырыа ыстыыр.

Сырдык уоттаах манаардаах,
Сытыы кылыс батастаах
Эдэр бырдах хантан эрэ
Эмискэ көтөн кэлэр.

„Ообуй обус ханнаний?
Охсуһа кэллим, табыс!“

Сиэхсиккэ көтөн кэлэн
Саабылатын таһаарар,
Абыс адаар атабыттан
Төбөтүн араарар.
Сахсырбаны кууһан ылла,
Сырдык хоһугар аҕалла.

„Сиэхсити мин өлөрдүм,
Эйигин өрүһүйдүм,
Онон, күндү кыысчааным,
Эйигин кэргэн ылабын!“

Бары үөн-көйүүр мустан
Айхаллаан хаһыытаста:
„Уруй буоллун хорсунҥа,
Уолан оҕо бырдахха!“

Ураанай хомурдуостар
Уоттарын уматтылар,—
Дьэ кэрэ да буолла,
Дьэ сырдык да буолла!

Чэйинг эрэ, чиэрбэлэр,
Дьэргэһийэр сүүрүүнэн
Музыканы аҕалын,
Үнкүүбүтүн саҕалаан!

Музыкааннар кэлэннэр
Барабааннаан киирдилэр.

Сахсырҕа бырдахтын
Үнкүүлүүр, бырдааттыыр,
Оттон кини кэнниттэн
Былахы ойон истэ.

Дьиэрэнкэйдээн чиэрбэлэр
Дьэргэлдьиһэ көттүлэр.

Оттон муостаах хомурдуос
Огостунан киэргэнэн,
Үрүмэччи кыһынаан
Үнкүүлээн битийэр.

Таа-ра-таа-ра! Та-ра-ра!
Оҕооччулуун ойдулар.

Народ оонньуур-көрүлүүр,
Бүгүн мааны сахсырҕа
Эдэр уолан бырдахха
Эргэ тахсар үөрүүтэ!

Кымырдаҕас, кымырдаҕас,
Кылайбахтыыр кырдыаҕас,
Эмээхсинин эргитэр,
Эдэрдэргэ имнэнэр:

„Наһнардыырым,
Лаглардыырым,
Таара-таара-таракааным!“

БАРМАЛЕЙ

I.

Кыракый оҕолор!
Бука диэн сэрэнин,
Африкаҕа күүлэйдии,
Күүлэйдии барыман!
Африкаҕа акула,
Африкаҕа горилла,
Африкаҕа күтүр диэн
Адырҕа крокодиллар
Эһигини ытыран,
Атаҕастыыр буолуохтара!
Африкаҕа, оҕолоор,
Адыһын барыман!

Африкаҕа ороспуонньук,
Африкаҕа саары килиэ

Алдьярхайдаах сизэхсит баар —
Амырын Бар-ма-лей!
Африкаба сүүрэ сылдьан
Оболору сиир-аһыыр
Ингсэлээх, амырын Бармалей!

Абалаах ийэлэрэ оболорго этэллэр,
Абалаах ийэлэрэ оболору сэрэтэллэр:
„Африка аппаас дойду, да, да, да!
Африка суостаах дойду, да, да, да!
Африкаба, оболор, барыманг хаһан да!“

Абалаах ийэлэрэ киэһэ утуйдулар,
Танялаах Ваня Африкаба ыстаннылар.
Африкаба!
Африкаба!

Африкаба күүлэйдииллэр,
Мастан отон түһэрэллэр, —
Дьэ, муокас Африка,
Дьэ, дьикти Африка!

Носорогу миинэллэр,
Сиэллэрэллэр, сүүрдэллэр,
Дьэ, муокас Африка,
Дьэ, дьикти Африка!

Слон үрдүнэн ойдулар,
Чехарда оонньоотулар, —
Дьэ, муокас Африка,
Дьэ, дьикти Африка!

Горилла тахсан кэллэ,
Кинилэргэ горилла
Горилла Кэлэн эттэ:
„Бу Акула-Каракула
Айабын атан сытар.
Акула-Каракула
Айабар киириэххитин
Баһарабыат, атастаар?!“

„Акула-Каракула туох буолуой, туох буолуой,
Каракула-Акулаба кирпииччэ да сөп буолуо,
Каракула-Акуланы биһи кырбаан биэриэхпит,
Каракула-Акуланы хобулуктаан биэриэхпит!“

Акула куттанна,
Кутталыттан тыылынна,
Тыыллан ууга тимирдэ, —
Саатта, саатта, Акула, кэһэйдииң!
Кута устун
Бадарааннаан
Сүнгэн суон бегомот
Халыгнаан иһэр,
Хаһыытаан эһсэр.

Оттон Таня, Ваня куттамматтар,
Бегомоту кычыгылаталлар:
„Дьэ, ис да ис,
Бээгэйбитэ
Бэрдикэтэ
Эбитин!“

Маннык сааттаах абаккатын
Бегомот тулуйбата,
Пирамида кэннин диэки
Бээгэннээн сүүрэ турда,
Бармалейы, Бармалейы хаһыытаан ыңырда:

„Бармалей, Бармалей, Бармалей,
Бармалей, түргэнник эн кэлий!
Бу чиччик оболору, Бармалей,
Бармалей түргэнник кэлэн сиз!“

II

Таня, Ваня куттаннылар,
Бармалейы көрдүлэр.
Африкаба кини хаамыталыыр,
Африкаба сатаарыта хаһыытыыр:

„Мин харсаахпын,
Мин хаанымсахпын,
Мин уордаах ороспуонньук Бармалейбын!

Мармелады,
Шоколады
Сирэбин,

Арай кыра оѳолору,
(Сүрдээх кыра оѳолору)
Сиехпин баѳарабын.

Кини хараѳын уота чаѳылыйар,
Атыгыр тииһэ ардьалдьыйар,
Кини кутаа уоту уматар,
Кини ынырыктык хаһыыар:
„Харахаан! Харахаан!
Эбиэттиэм да ахан!“

Оѳолор ытастылар,
Бармалейтан ааттастылар:
„Үтүө мааны Бармалей,
Биһигини аһын, ыт!
Күүтэрэ буолуо дьиэбитигэр
Биһи хаарыан маамабыт!“

Маамабытын хаалларан
Аны барбат буолуохпут!
Африкаѳа күүлэйдии
Аны кэлбэт буолуохпут!

Үтүө, үтүө киһи—сиехсит,
Биһигини аһын, ыт!
Суухарылаах, чэй, кэмпиэт
Эйиэхэѳэ биэриэхпит!“

Онно киһи аһылыктаах
Ордоотоон эттэ: „Суо-ах!“

Ваняѳа Таня эттэ:
„Самолетка олорон

Иһэр ол, ким эбитэй?!
Ол луохтуур, луохтуур эбит,
Үтүө луохтуур Айболит!“

Үтүө луохтуур Айболит
Таня, Ваня диэки ыстанар,
Оѳолору кууһан ылар
Уонна сиехсит Бармалейга
Үөрэ-көтө сангарар:

„О, баһаалыста мин күндү Бармалейым!
Ыт кыра оѳолору дьиэлэригэр, атаһым!“

Бармалей луохтууру хаѳан ылар,
Кинини кутаа уокка быраѳар.
Умайар, ыһыытыыр да ытыыр Айболит:
„Абытай, абытай, абытай, да эбит!“

Кыракый оѳолор пальма мас анныгар
Айболит умайарын көрө сыталлар,
Ытыыллар, ытыыллар, ытыыллар!

III

Ол Нилтэн горилла хааман тахсан иһэр,
Горилла крокодилы сиетэн иһэр!

Үтүө луохтуур Айболит
Крокодилтан көрдөстө:
„Баһаалыста, атаһым,
Бармалейы ыһыһын,
Ингсэлээх Бармалей
Бу кыра оѳолору
Ытырбат,
Ыйыстыбат,
Сиебэт гына онгоруй!“

Крокодил эргилиннэ, ырбах гынна,
Бармалейы туруору ыһыһынна.

Үөрүү, үөрүү, оёолорго үөрүү буолла,
Уоту тула ойуохалы оонньоотулар.

„Биһигини эн кэлэн,
Эн кэлэн, эн кэлэн,
Өлүүттэн быһаатың.
О, үтүө крокодил,
Үтүө чааска, дьоллоох чааска
Биһиэхэ ыаллаатың!“

Крокодил куртабар
Куһаҕан, харана кыараҕас,
Крокодил куртабар
Бармалей дьэ ытыы сыттаҕа:
„Мин үтүө киһи буолуом,
Оёолору да таптыам,
Миигин, миигин аһының,
Мантан, мантан таһаарың!
Мин үтүө, мин үтүө киһи буолуом!“

Оёолор Бармалейы аһыннылар,
Оёолор крокодилтан көрдөстүлэр:
„Кини кырдык көммүт буоллабына
Куртаххыттан таһаар!“ — дииллэр,
„Бармалейы ильдэ барыахпыт
Биһи ыраах Ленинградка!“

Крокодил сөбүлүүрдүү кэбидэ,
Киэнг дьаллай айабыттан өбүйдэ, —
Үөрэн-көтөн онтон тахсан кэллэ Бармалей,
Бармалей манньыйбыта, үөрбүтэ тугун бэрдэй!
„Үөрдэхпиэн, үөрдэхпиэн,
Ленинградка бардым диэн!“

И Н И Н Э Э Б И Т Э

	Стр.
1. Эи бырааһынныгың — А. Барто	3
2. Биһиги отут саасыт — С. Михалков	8
3. Додор уолбууун — эмнэ киниэнэ	15
4. Эһиэхэ туох баар? — эмнэ киниэнэ	19
5. Остуол хантан кэлбитэ — С. Маршак	22
6. Кутуйахчаан туһунан остуоруйа — эмнэ киниэнэ	25
7. Уоруалубут күн туһунан остуоруйа — К. Чуковский	28
8. Сарыкынай сахсырҕа — эмнэ киниэнэ	33
9. Бармалей — эмнэ киниэнэ	37

Кыра саастаах оболорго

Ойууларын оҥордо *Коптилов Ф. Я.*
Редактор *Абажымынской А. Г.*
Тех. редактор *Охлопков К. А.*

Бэчээккэ илин баттаныа 28]XII49 с. Бэчээгинэй илиинэ 2.75.
Тираһа 500 т. Сакааһын № 0143. МЛ 04719

САХА АССР ГОСУДАРСТВЕННОЙ ТИПОГРАФИЯТА
Якутской к., Ярославской уул. 38 №-рэ

М45